

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ТАКТУ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Показана роль і місце педагогічного такту в загальній системі професійної підготовки майбутнього спеціаліста. Визначені педагогічні умови формування педагогічного такту – основної складової педагога-професіонала.

In this article we are point at the pedagogical tact's role in a general system of profetional trening of future specialist. Determined pedagogical conditions of pedagogical tact's forming as a foundation for educational specialist.

Постановка проблеми. Гуманістично зорієнтована професійна підготовка майбутнього вчителя є передумовою ефективної педагогічної діяльності. Специфікою такої підготовки є те, що вона будується на заставах взаємодії, що передбачає співпрацю, співтворчість, творчу взаємодію, постійну активізацію позитивних емоційних переживань, на основі високогуманних стосунків.

Гуманістичне, особистісно орієнтоване навчання і виховання студентів у вузі, його зміст і методика, стиль спілкування, спрямовані на базові основи культури особистості: моральної, розумової, фізичної, екологічної, естетичної, економічної та правової. Основні ознаки цього є оволодіння методиками вивчення дитячої особистості, професійною етикою, багатоваріантними технологіями, умінням організовувати диференційоване навчання одночасно на різних рівнях складності, забезпечувати емоційне благополуччя і позитивне ставлення учнів до світу.

Єдиної думки в сучасній педагогічній та психологічній літературі стосовно значущих професійних і особистісних якостей учителя, що визначають його діяльність немає.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Так педагоги, наприклад, Ю.К.Бабанський виділяє такі якості вчителя, як: вимогливість до себе, педагогічний такт, педагогічну рефлексію, відчуття нового в педагогічній діяльності, знання психолого-педагогічних основ навчання і виховання, індивідуальний підхід до учнів, забезпечення міжпредметних зв'язків у навчанні [1].

А.Е.Дмітрієв вважає, що вчитель початкової школи не має належної придатності до виконання своїх обов'язків без знань, умінь і навичок, якими повинен володіти. Це знання філософських, психолого-педагогічних основ теорії творчості, особливостей творчої педагогічної діяльності; прагнення знаходити в навчально-виховній роботі свої оригінальні підходи, які відповідають особистісним якостям; обґрунтовано і компетентно вдосконалювати форми, методи, засоби навчання і виховання дітей; вміння ефективно застосовувати нові психолого-педагогічні, методичні системи, використовувати передовий педагогічний досвід, варіативні методики ...; вміння проводити теоретичний аналіз літератури, організовувати і здійснювати власний експеримент, узагальнювати та оцінювати його результати; проявляти творчі вміння в різних галузях, вміння бачити в дитині творче начало, оригінальність сприйняття світу, її інтереси, особливості та захоплення, готовність зацікавити дітей справами, тактовно спрямовувати їх творчий розвиток.

М.В.Кларін називає такі якості, як щирий інтерес до дитини, широту кругозору, терпимість, конструктивність мислення, доброзичливість, прийняття особистості дитини [3].

На думку А.І.Кузьмінського, В.Л.Омеляненко, вчитель, перш за все, повинен любити дитину, мати почуття національної гідності, чесність, совісність, справедливість, об'єктивність, витримка, стриманість, терпеливість, організаторські здібності, вміння працювати з дитячим колективом. Принциповість і вимогливість, оптимізм, любов до життя, чуйність, гуманне ставлення до людей, творчий склад мислення, педагогічний такт – основні якості сучасного вчителя.

Г.Д.Мітін визначив орієнтовну професіограму вчителя початкової школи [4: 45-48], яка включає в себе: особистісні якості (інтелігентність, висока духовна культура; педагогічна спостережливість; принциповість, чесність, гуманність; скромність, щирість, чуйність; високий професіоналізм, сучасне науково-педагогічне творче мислення, здатність приймати нестандартні рішення); знання (основ наук; сутності процесу навчання і виховання молодших школярів, його загальних і конкретних цілей, завдань, форм і методів; психолого-педагогічних особливостей навчання і виховання молодших школярів; виховних можливостей навчальних предметів у початкових класах і форм здійснення виховання на уроках).

І.П.Підласий до них відносить володіння предметом викладання, методикою викладання предмета, психологічну підготовленість, загальну ерудицію, широкий культурний кругозір, психологічну майстерність, володіння технологіями психологічної праці, організаторські вміння і навички, педагогічний такт, психологічну техніку, володіння технологіями спілкування, ораторську майстерність та інші якості.

Ф.Н.Гоноболін включає творчість у роботі, здатність робити навчальний матеріал доступним для учнів, розуміння вчителем учня, вольовий вплив на дітей, здатність організовувати дитячий колектив, інтерес до дітей, змістовність і яскравість мовлення, його образність та переконливість, педагогічний такт, здатність пов'язувати навчальний матеріал із життям, спостережливість, педагогічну вимогливість [2].

М.Н.В.Кузьміна розподіляє педагогічні якості за двома взаємозалежними рівнями: рефлексивним і проєктивним. Рефлексивний рівень включає особливу чутливість до об'єкта-суб'єкта педагогічного впливу ("почуття об'єкта"), до міри цього впливу ("почуття міри"), до регулювання системи відносин ("почуття причетності"). Проєктивний є найбільш загальним рівнем, що акумулює попередні й охоплює гностичні, проєктивні, конструкторські, комунікативні, організаційні педагогічні якості як види такої чутливості.

Ю.Н.Кулюткін якості особистості вчителя розподіляє в три групи: вміння розуміти внутрішній світ іншої людини, вміння тактовно впливати на учня, емоційна стійкість, тобто вміння володіти собою.

В.А.Крутецький особистісними якостями вчителя вважає – прихильність до дітей, витримку, самовладання, такт.

К.М.Левітан склав шкалу основних якостей, професійно значимих для вчителя – це високий рівень володіння предметом, вміння передати знання і навички учням, вимогливість, вміння зацікавити школярів вивченням свого предмету, загальна ерудиція, доброзичливість, педагогічний такт, вміння організувати цікавий урок, любов до професій, терпіння, розуміння дітей, любов до них, справедливість, прагнення до самовдосконалення, почуття гумору, вміння використовувати технічні засоби навчання, принциповість, товарищескість, гарна дикція, працелюбність, урівноваженість, артистичність, музичні вміння, вміння організувати позакласну роботу, емоційність, добросовісність.

Як бачимо, однією із значимих якостей учителя автори виділяють педагогічний такт.

Для його формування необхідне виявлення педагогічних умов, що враховуватимуться під час організації навчальної, самостійної та позааудиторної роботи студентів.

В тлумачному словнику сучасної української мови ми знаходимо, що умови – це обставини, особливості реальної дійсності, при яких відбувається що-небудь [6: 705].

Поняття "умова" визначається по-різному, так І.Фролов трактує умову як філософську категорію, що виражає відношення предмета до явищ, що його оточують, і без яких він існувати не може. Причини й умови, за його переконанням, не тотожні – причина є джерелом тієї або іншої дії, явища, а умова – це те середовище, обстановка, у якій розвивається ця дія або явище [7].

С.Рубінштейн стверджує, що умови можуть бути як зовнішніми, так і внутрішніми, вони взаємопов'язані між собою: зовнішні діють опосередковано, тобто через внутрішні умови. Особистість виступає як воедино пов'язана сукупність внутрішніх умов, через які переломлюються всі зовнішні впливи [5: 308].

З вище окресленого **метою** нашого дослідження є експериментальне обґрунтування психолого-педагогічних умов формування педагогічного такту у майбутніх вчителів початкових класів.

У рамках нашого дослідження основою розкриття умов професійного становлення і формування педагогічного такту майбутнього вчителя ми обрали ідеї персоналістичної філософії, що визначає особистість вищою духовною цінністю, а людину – індивідуальною унікальністю, обумовленою особистісним початком.

Л. Кондрашова говорить, що “У процесі професійного становлення майбутнього вчителя важливо забезпечити такі умови, в яких він міг би стикнутися з розмаїтістю педагогічних ситуацій, необхідністю пошуку виходу з них, ухваленням оптимального рішення”.

Будувати навчально-виховний процес у вищому педагогічному навчальному закладі так, щоб у ньому багато часу займало не пасивне сприйняття навчальної інформації в умовах “словесної сидячої педагогіки”, а активна, самостійна, в тому числі науково-дослідницька діяльність студентів. Самодіяльність майбутніх учителів регулювати таким чином, щоб викладач міг здійснювати перехід від рівня репродуктивної діяльності студентів (за зразком) до активно-творчої.

Серед умов формування педагогічного такту майбутніх вчителів початкових класів деякі дослідники виділяють такі:

- вміння володіти ситуацією, а це означає – розряджати емоційну напруженість. Міміка, поза, жести не тільки виражають емоційний стан, але й впливають на нього. Головне – зовнішній спокій, витримка;
- підкреслений непідробний інтерес вчителя до учня, з яким спілкується. Уміння бути хорошим, вдячним слухачем. Уважно вислухати школяра до кінця. При цьому важливо показувати повагу до дитини та її розуміння, виробити вміння реагувати на особистість іншої людини. Вміти своєю поведінкою вплинути на партнера (учня, студента, колегу);
- застосування методу переконання і навіювання;
- підтримання позитивних емоцій. Спілкуючись, розуміти мотиви поведінки молодшого школяра, вміти знаходити позитивні елементи “частку приємного”. Краще зразу не оцінювати вчинок учня, необхідно намагатись виразити своє ставлення до ситуації, що склалася, враховуючи, що негативізм згубно впливає на настрій, відштовхує людей;
- необхідно якомога раніше усвідомити те, що об’єднує вчителя з учнем, побачити “загальну точку відліку” взаємодії, продемонструвати її, виходячи на позицію “Ми”.

Велике значення має така умова як здатність до рефлексії студентів, яка сприяє оптимізації їх професійного становлення. Педагогічна рефлексія – складний процес, що відбувається під час усвідомлення педагогом мети, засад, засобів професійної діяльності, професійних цінностей та перспектив особливостей педагогічної взаємодії, за рахунок цього відбувається адекватна регуляція діяльності.

Особистісний розвиток майбутнього вчителя, врахування індивідуально-психологічних особливостей кожного студента у процесі включення його в різноманітні види виховної діяльності – теж є значущою умовою. Це сприяє його саморозвитку, самопізнанню, самовихованню та самореалізації при засвоєнні духовно-моральних та професійних цінностей.

Науковці вважають, що у професійній підготовці майбутніх вчителів важливі: професійно-педагогічна взаємодія, співробітництво і співтворчість в системі відносин “викладач-студент”; перспектива професійного росту майбутнього фахівця; стимулювання нестандартної, інноваційної, творчої діяльності, професійної спрямованості; нагромадження професійного досвіду, закріплення у різних видах навчально-пізнавальної роботи активної професійної позиції й творчого стилю діяльності.

Висновки. Отже, аналіз літератури та досвіду роботи вчителів початкових класів дає можливість зазначити основні психолого-педагогічні умови формування педагогічного такту майбутніх вчителів початкових класів:

- любов до дитини;
- визначення особистості вищою духовною цінністю, а людину – індивідуальною унікальністю;
- бути особистістю, відповідати ідеалу; прагнути досягнення того чи іншого результату; бачити імовірності його досягнення; мати самооцінку власної підготовленості;
- створення здорового психологічного клімату в групі;
- виконувати роль помічника в роботі учнів; бути режисером їхньої взаємодії;
- вивчення педагогічної класики та активне включення студентів в педагогічну практику;
- висока професійна майстерність викладачів вищої школи.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бабанский Ю.К. Избранные педагогические труды. – М.: Педагогика, 1989. – 558с.
2. Гоноболин Ф.Н. О педагогических способностях учителя // Вопросы психологии личности. – М.: Учпедгиз, 1960. – 213 с.
3. Кларин М.В. Инновации в мировой педагогике: обучение на основе исследования, игры и дискуссии (Анализ зарубежного опыта) – Рига: НПЦ “Эксперимент”, 1995. – 176 с.
4. Митин Г.Д. Подготовка студентов пединститутов к осуществлению патриотического воспитания младших школьников (на мат-ле пед. ф-та): Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. – К., 1992. – 196 с.
5. Рубинштейн С.Л. Бытие и сознание, о месте психического во всеобщей взаимосвязи явлений материального мира. – М.: Изд-во АПН СССР, 1957. – 328 с.
6. Тлумачний словник сучасної української мови. /Укладачі Л.П.Коврига, Т.В.Ковальова, В.Д.Пономаренко. /За ред. доктора філологічних наук, проф. В.С.Калашника. – Харків: Белкар-книга, 2005. – 800 с.
7. Фролов И.Т. Философия и этика: итоги и перспективы // Вопросы философии. – 1996. – № 4. – С. 29-33.

УДК 371.132:378.147

Т.В. Філатьєва

ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО РІВНЯ МАЙБУТНЬОГО ВИХОВАТЕЛЯ ПОЗАШКІЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

У статті авторка звертається до проблеми використання інтерактивних методів навчання в процесі підготовки фахівців у галузі мистецтва. Філатьєва Т.В. наводить приклади застосування інтерактивних методів на заняттях з курсу „Методика викладання образотворчого мистецтва”, визначає їх ефективність, зацікавленість студентів такими видами робіт.

The author of the article refers to the problem of using interactive methods of education in the process of preparing specialists of the field of art. T.V. Filatyeva shows as the example of using interactive methods the lesson on the course of “The methodic of teaching art”, determines their effectiveness and student’s interest of such kind of work.

Сучасний освітній простір перебуває в стані постійного оновлення, реорганізації, насичення модерними прогресивними методичними прийомами, технологіями.